БҮТҮН ДҮННЕЙИН ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИНИЗ!

Советская Молдавия

Орган Центрального Комитета Коммунистической партии Молдавии, Верховного Совета и Совета Министров Молдавской ССР

1 (38)-жи номер
Январин 13-чӱ, 1989 йыл
Жумаа ертеси.
Паасы — 3 коп.

Газета чыкэр 1988-жи йылын августун 14-дан.

Ана сӧзӱ

ЖҮМНӒ ХЕМ ПОЛИТИКА ЕКЛЕМЕСИ ГАЗЕТАЙА «СОВЕТСКАЯ МОЛДАВИЯ»

КАРДАШЛЫК КИЙАТЛАРЫ

Бан Тӱркиенин Истамбул ка сабасында йашайан бир тӱркӱм. Гечӑн йыл, Азербайжан кардаш литература бааланты-ларым ичин, Тифлис йолундан Бакуйа гиттим. Орада, Тифлистӑ, «Совет Гӱржӱстани» редакциясына уурадым да бана сизин «Ана сӧзӱ» газетанын 4-жӱ номерини вердилӑр. Таа о замандан неетимӑ койдум сизӑ бир кайат йазмаа, ама шиндиӑдӑн йазамадым.

Беним азербайжан литературасы ичин ики кийадым чыкты. Шинди «Шахрийар хем Бӱтӱн Тӱркчӑ Шиирлери» адында кийадым чыкажэк. Йылбашында елимдӑ олажэк. Бир экземпляр сизӑ дӑ йолламаа неетленерим. Сизин литература, фольклор кийатларынызлан чок танышмаа истеерим. Варсайды хер колайы, йоллайыныз бана оннардан.

Сизин газетанын 4-жӱ номериндӑ бир кроссворд гӧрдӱм. Бу сӧз беним хич хошума гелмеди. Гагоуз дилиндӑ бу ишӑ башка сӧз вар санэрым. Биз она бурада, Тӱркиедӑ, булмажа дееризе. Сиз дӑ булурсаныз бу сӧзӱн еринӑ бир башка сӧз — канаатымжа чок гӧзӑл олур Беним мектубуму гӧз ӧнӱнӑ алажэйныздан сора умут едерим, ани бана газетанызы хем [illegible] йолламаныз.

Юсуф ГЕДИКЛИ,
Истамбул,
Тӱркиӑ.

★

Йазэрым сизӑ Казахстан топраандан. Бӑн хем беним ушакларым Актюбинск сынжаан хепси гатарларын адындан кутлээрым сизи хем бӱтӱн гагоуз халкыны ени йыллан. Хем таа бир бӱӱк йортуйлан: сизин ики курултайларынызлан, ани чок четин автономия курмасы сорушларыны ааращтырдылар. Бӑн кендим шинржийим, пеет йазэрым. Бӱтӱн ӱреемдӑн сизин ии ишлеринизӑ севинерим. Хербир заман сизин кысметиниз, саалыныз сиздӑн айырылмасын! Сизин халкыныз ичин пак сансын пеет истеерим йазмаа. Таа бир керӑ истеерим кутламаа хепсини ени, 1990-жы, йылдан. Ишлеринизӑ, йаратманыза чок ии уурлар олсун!

З. ТАШБУЛАТОВА,
Казахстан,
Актюбинск касабасы.

★

Биз, азертӱрклери, сизин доорудан ишиниздӑн, автономия курмаа дейни чалышманыздан, йаратманыздан пай тутэрыз. Аллаа версӑ — автономия олажэк. Хепси сизин ишлериниз ичин окуйэрыз «Ана сӧзӱ» газетанын сайфаларындан. Бу ӱзерӑ чок йазылдык сизин газетаныза. Бизим ӧз касабамызда артык 3 бин 200 киши йазылды. Сиз билин, ани 30 миллион азертӱрк сизиннӑн!

Ени Йылын байрамыннан кутлээрыз! Саалык хем кысмет сизӑ.

Сиран ИБРАГИМОВ,
Сабирабад, касабасы,
Аз. ССР-и.

СЕФАА БУЛУШТУК!

СЕФАА БУЛУШТУК! Бу лафлары сӧлериз о 74852 инсана, ани йазылмышлар газетамыза. Сефаа булуштук! — сӧлериз оннара, ким бу 74852 инсанын йанында булунуп, алажэклар да окуйжэклар «Ана сӧзӱ»-нӱ. Газетамызлан биз дӑ, гагоузлар, дӱннӑ арасына чыктык.

Ени окуйжуларымыза дейни, халкымыза дейни гетирелим аклымыза нижӑ ӧрӱдӱ гагоуз дилиндӑ газеталар.

1904-жӱ йылда пейдаланэр сефтӑ гагоуз дилиндӑ газета. О бир кӱчӱжӱк йапракмыш. Хазырлаармыш ону гагоуз хем молдован просветители Михаил Чакыр. Бу газета ӱч йыл чыкмыш. О пак дин ичин йазармыш.

1957-жи йыл. «Молдова сочналистэ адына газетада чекедер чыкмаа бир сайфа гагоуз дилиндӑ. О чыкты биркач ай да сора ону кападылар. «Олур чарыклы гагоузлар газетасыз да!» Гечти май отуз йыл сусунтулукта нижӑ мезарда: гагоузча не газета, не радио, не телевизия, не школа... Ана дили ичин ачтын аазыны — тезижик «националист» дамгасы кабледӑрдин.

Перестройка гелди, соруш койэрыз олсун газетамыз, радио-телевизнямыз — йок. Сансын диленжилерӑ атэрлар бир сайфа (булгарлардан барабар) «Литература ши арта» газетасында. Генӑ халкын культура измекерлери башлээрлар гезмӑӑ, капулара урмаа, диленмӑӑ...

1988-жи йыл. Шӱкӱр Аллаха гагоузлара верерлӑр газета, ама... «Советская Молдавия» газетасына еклемӑ. Сансын халкымыз бу дӱннейдӑ кимин сӑ еклемеси.

Генӑ дайанэрыз (гагоузларын дайанмасы таш гиби четин), инанэрыз, ани бу «йаннышлык та» тездӑ доорулажэк...

Бӧлӑ кысадан гагоуз газеталарын историясы.

Санэрыз, ани диил салт бир газета, ама некадар чок газета гагоуз дилиндӑ ачылажэк. Буна умудумуз вар.

Бӱӱнкӱ гагоузларын газетасыны окуйэрлар диил салт гагоузлар, ама бӱтӱн тӱрк дӱннейи дӑ. Бу ӱзерӑ дӑ чалышажэз. ани газетамыз некадар мераклы, аслылы хем доору олсун. Зерӑ бийаз бейгир ӱстӱндӑ салт бӧлӑ вар нижӑ атлы калмаа.

Ко гӧтӱрсӱн о бийаз бейгир айдынлык гележеемизӑ хепси бизим окуйжулары.

Енн йылыныз йардымжы олсун!

Фото — ЗЕНИН Юранын.

Маасуз «Ана сӧзӱ»-нӑ дейни

Бӱӱн «Ана сӧзӱ» -н окуйжуларына дейни жувап едерлӑр ССРБ халк депутатлары: Б. Н. ЕЛЬЦИН, Ӱӱсек Советин дикиш хем архитектура комитетын башканы; И. П. ЗЕЛИНСКИЙ, Одессадакы университетын ректору; Е. А. ЕВТУШЕНКО, поэт, ССРБ йазыжы Бирлиин правлениясынын секретари; И. Д. ХАДЫРКА, йазыжы, Молдавиядакы Халк Фронтун башканы.

ЕЛЬЦИН
Борис Николаевич

Тодур ЗАНЕТ. — Борис Николаевич, А. Д. Сахаровун гечинмесиндӑн сора парламентдакы оппозиция йуфкаланды. Нижӑ дӱшӱнерсиниз, оппозиция бежережек ми бирлешмӑӑ?

Б. Н. ЕЛЬЦИН — Йок, о йуфкаланмады. Бу иш ичин хич лаф та йок. Хем бӑн сайэрым, ани о шинди таа да пек каавилешер. Бу ишлӑр, ани олду, бизи консолидациейӑ итирерлӑр.

Т. З. — Херлиин оппозиция енсӑрсейби, насыл чӧзежейниз о проблемалары, ани сайыдан аз миллетлеринннӑн баалы?

Б. Е. — Бӑн сайэрым, ани шиндилик таа гӧрӱнмеер ки биз енсейлим. Сайэрым, ани бу теклиф вакыдында хем бу депутатлардан оппозиция, зееделӑнмейжек.

Т. З. — Борис Николаевич, ССРБ халк депутатларын икинжи Курултайында койулду соруш, ки хербир депутат кенди ана дилиндӑ сӧз тутсун...

Б. Е. — Сорушу сырайжасына коймадылар. Сорушу лаазымды башка тӱрлӱ коймаа, дейжез хербир республика кенди топраанда кенди дилиин девлет дили койэр. Озаман варды нижӑ хербир депутат кенди дилиндӑ сӧз тутсун. Санэрым, ани 15 дилдӑн чевирмӑӑ дейни техника тарафындан колайлыы олажэйды.

Т. З. — Ама республикаларын чойунда девлет дили курулду.

Б. Е. — Доору, ама 135 дилдӑн чевирмӑӑ дейни техника тарафындан диилиз хазыр.

Т. З. — Саймэрсыныз мы, ани бӧлӑ ишлӑр таа да пек кыздыражэклар депутатларын арасында данышмаклары.

Б. Е. — Елбетки. Бунуннан пек кайылым.

ЗЕЛИНСКИЙ И. П.

Тодур ЗАНЕТ. — Сиз чок чалышэрсыныз, ки бизим автономия истедиимиз аслы чыксын...

И. П. ЗЕЛИНСКИЙ — Бӑн булуштум республиканызын башканыннан М. И. Снегурлан. Не ишн ичин сӧз олду? О иш ичин, ани бурада лаазым бир ишлик топлушу йапмаа. Биз теклиф еттик, ани о топлуш некадар тез олсун. Курултай хем сессия ишлӑркӑн бу иш йок нижӑ олсун. Лаазым булмаа бир ара. Аннаштык. Отуражэз да ишлейжез.

Ама бендӑ бир йалварак вар. Биз хепсини не лаазымды йаптык. Ама гагоузлар лаазым гӧтӱрсӱннӑр кендилерини нижӑ бир евелки бӱӱк халк, сабурлу олсуннар, акыллы олсуннар, есаба алмасынар провокациялы докуштурмаклары, баармаклары. Кенди тарафымыздан биз дӑ чок кувет койажэз, ани ишлерлетмӑӑ. Аннаштык мы?

(Таа ӧтӑӑ 2-жи сайфада).

Маасуз «Ана сёзӳ»-нӓ дейни

(Чакатмеси 1-жи сайфада).

ЕВТУШЕНКО
Евгений Александрович

Тодур ЗАНЕТ. — Евгений Александрович, насыл Жанабиниз бакэрсыныз она ки, Курултайда хепси кенди ана дилиндӓ данышсыннар?

Е. А. ЕВТУШЕНКО — Истеерим сёлемӓӓ ани херлиним инсан йазарса, сёз тутарса о дилдӓ, ангысыны анасынын сӳдӳнӓн йутмуш — о хер керӓ зенгин. Ёрнек алажэз А. Пушкины хем М. Лермонтову. Оннар кӳчӳклӳӳндӓн таа француз дилини билирмишлӓр. Ама оннарын француз дилиндӓ пеетлери — орта пеетлӓр. Оннарын генилини ачылды салт ана дилинин йардымыннан. Кимӓр керӓ вар миллетли йазыжылар, ани рус дилиндӓ йазэрлар. Бундан йок нӓӓны гитмӓӓ. Ама истеерим сёлемӓӓ, ани оннарын йазыларында йок о зенгинник, ани вар дейжез И. Бунинын йа да Ю. Казаковун дилиндӓ.

Т. З. — Курултайда сорушларын чойуна карар кабул едерлӓр чоклу сеслӓн.

Е. Е. — Таа Галилейин вакыдында, ангысына дава кестилӓр хеп чоклу сеслӓн, вармыш бу проблемалар. Не бизим Курултайымызда йок му о, ани чоклу чоклулуклан бастырэрлар ёлӓ инсаннарын дӳшӳнмеклерини нижӓ А. Д. Сахаров? Биз буна мартур. Хем да нечин депутатын философия темаларына сёзӳ гӳжендирер депутатларын кимилерини? Беним да «Литературная газета»-да сёзӳм баалыйды онуннан, ани лӓӓзым корумаа о кӳчӳжӳк байраклары, ангыларыны биз гӳӳслеримиздӓ ташыйэрыз.

Тутэрсыныз мы аклынызда, ачан дупутат Федоров деди, ани зал ичиндӓ вӓр акыллылар да ахмаклар да, не чекетти? Депутатларын кимилери тезижик кӳстӳлӓр. Бёлӓ артык йок нижӓ.

Т. З. — Е Жанабиниз о кылым ий ми кендиниzи дуйардыныз?

Е. Е. — Ий. Бӓн кӳсмедим. Кимӓр керӓ бӓн да олэрым ахмак, нижӓ хепсиниз. Насыл буна вар нижӓ кӳсмӓӓ? Не мераклыйдыр, шинди биз гёреriз нижӓ бӳӳк аскер башканнары бизим ӳстӳмӳзӓ, прессайа, литературайа ӳӳшерлӓр.

Хер керӓ офицерлӓр рус поэзиесиннӓн йаннашык ёрӳйӓрдилӓр. А. Пушкинын хем М. Лермонтовун достлары ким ди? Офицерлӓр кендилери да пеет йазардылар. Йа аклымыза гетирелим, не достлук бааландыйды Константин Симоновун хем маршал Г. Жуковун арасында. Оннар бири-биринӓ арка олардылар. Пек гӳч гелер, ани бӳӳнкӳ аскер башканнарында йок бу такт, интеллигентлик, корунмээр рус офицерлерин адетлери. Пек гӳч гелер.

ДЕПУТАТЛАРЫН БИРИ карышып сёзӓ данышэр Е. Евтушенкойа). Ама озаман боярлар хем князлӓр аскерлии нам еринӓ сайардылар. Шинди сӓ кимилери теклиф едерлӓр зааметчилерӓ хем чифтчилерӓ аскерлӓӓ гитмемӓӓ. Нижӓ буку Жанабиниз кантарлээрсыныз?

Е. Е. — Бу пек долашык тема. Бӓн кендим теклиф етмеерим аскерлик йапмамаа. Кырк биринжи йылда бӓн кендим сӳндӳрӓрдим тутушкан бомбалары школамызын ёртӳсӳнӳн ӳстӳндӓ.

Аскерлии бӓн сайэрым. О бир кахраманнык, ани бӳӳн вар. Ама! Бана гелер, ани бӳӳн олмаз сайыйлан алмаа. Лӓӓзым ий тарафындан алмаа. Букадар чоклу аскер варкан Руст хеп окадар бежерди Кырмызы Мейдана конмаа.

ХЕП О ДЕПУТАТЛАРЫН БИРИ — Бӓн психология ичин сёлеерим.

Е. Е. — Бӓн сайэрым, ани аскерлик лӓӓзым занаатчылы олсун, нижӓ илктӓн Кырмызы Аскермиш. Бу таа ужуз тутэр. Бу вережек колайыны генчлӓр ӳӳренсиннӓр, ишлесиннӓр. Хем о коруйажэк Ватанымызын сынырларыны.

ХЕП О ДЕПУТАТ « Ислаа. Ама нижӓ гёрерсиниз аскерлиин курулушуну?

Е. Е. — Бурада лӓӓзым есаба алмаа дин бакышларыны да. Буна каршы олмаз гитмӓӓ.

ХЕП О ДЕПУТАТ — Ама боярлар хем князлӓр Аллахы инанардылар, ама Ватаны корумаа бир борч сайардылар?

Е. Е. — Бу дӳннейда тӳрлӳ диннӓр вар. Бӓн сайэрым, ани бу соруша хербир иштӓ кенди бакышы лӓӓзым олсун. Сайэрым, ани хербир инсан кенди боржуну лӓӓзым версин. Ама йок нижӓ бир ёлчӳйлӓн хепсини ёлчмӓӓ. Шинди бӓн йок нижӓ бу дӳшӳнмеклери хепсини бирери топлайып, несой са карар йапмаа.

ХЕП О ДЕПУТАТ — Бӓн истеерим ачык жуап.

Т. З. (данышып о депутата, ани Е. Евтушенкойа соруш верер). — Кимсиниз Жанабин? Несой лаабыныз, адыныз?

ХЕП О ДЕПУТАТ — Бракын бени раада.

Т. З. — Ама гёрерим Жанабиниз ССРБ-нын халк депутатыйсыныз. Нечин истӓмеерсиниз жӳуап етмӓӓ кимсиниз?

(ХЕП О ДЕПУТАТ сусарак чекилер бир тарафа).

Е. Е. (хеп о депутатын аардына) — Жанабинниз халк депутаты, нечин анонимжа сёз тутэрсыныз? Жанабиниз диил аноним депутат е?

Т. З. (данышэр Е. Евтушенкойа) — Евгений Александрович, А. Д. Сахаров оппозициедӓ булунарды. Окун гечинмесиндӓн сора...

Е. Е. — Хен илктӓн бӓн билмеерим нейӓ оппозиция? Кимӓ оппозициедӓ А. Д. Сахаров дурарды? Аннамээрым. Не А. Д. Сахаров Ватанымыза мы, интеллигенциемизӓ ми, оса нейӓ оппозициедӓ? Ола инсаннары истейип тӓ оппозициейӓ итиридилӓр. Бир башка иш, херлиним оппозиция бюрократлара каршы олайды — бӳӳк хавезлӓн о оппозицийӓ гирежиидим. Олмаз кенди Ватанына, кенди халкына оппозициедӓ олмаа. Не диил ёлӓ ми?

ХАДЫРКА
Ион Думитру

Тодур ЗАНЕТ — Сорушларымы истеерим чекеттирмӓӓ Конституциенин 95 статьясындан. Нижӓ Жанабинизин бакышы статьянын о пайы ичин, нередӓ жӳмнӓ курулушлары ичич сёленер?

Ион ХАДЫРКА — Бана гелер, ани бурада ӳӳсек Советин дӳшӳнмеклери есаба алынмады. Нижӓ билерсиниз о кайыл олмады она, ани жӳмнӓ курулушларындан депутат сечилсин. Гечтеки сечимнӓр гёстерди, ани бу иши жӳмнӓ курулушлары пек бежерикли кулланды, бу ӳзерӓ дӓ ӳӳсек Совети кайыл олмады бракмаа иши хеп ёлӓ. Ама бу дӳшӳнмеклери есаба алмадылар. Да бурада койэрым кендим-кендимӓ бир соруш: Нечин ӳӳсек Советин комиссиедӓн приорететы есаба алынмээр? Макарки о комиссиейи Курултай айырды. Бу ишлери лӓӓзым доорутмаа. Бу ӳзерӓ дӓ бӓн дийлим кайыл 95 статьянын шиндики йазылмасыннан.

Т. З. — Ион Думитру, шинди гагоузлара каршы тӳрлӳ сёзлӓр сёленер, тӳрлӳ провокациялы листовкалар пейдаланды. Жанабиниз, нижӓ Молдавиядакы Халк Фронтун исполкомун башканы нижӓ бакэрсыныз бу ишлерӓ?

И. Х. — Пек принципли. Шинди биз етиштик о дурума, ачан миллетлик арасында давранмаклар, культура ёрӳйӳшлери ени этапа гирди. Бу ениленмиш дӳшӳнмеклерин нышаны.

Сайэрым, ани бӳӳнкӳ Курултайда биз ааращтырэрыз хем кабул едериз ёлӓ документлӓр, ангылары лӓӓзым инсаннары корусун, халкларын хем миллетлерин доорулукларыны корусун.

Бинун ёнӳндӓ ӳӳсек Совет кабул етти биркач документ, ангылары реабилитация йапэр о халклара, ангылары репрессиялы олмушлар, ангылары сталинизма вакыдында кенди топракларындан калдырылмышлар. Сайэрым, ани о халклар, ани Молдавия ССР-ин топрааында йашээрлар, молдован халкыны булмээрлар кабаатлы о сталинжи репрессиелердӓ хем ассимилациедӓ, они республикада олду.

Шинди бизи далгаландырэрлар антимолдован, антирус, антигагоуз дурумнары, ани педаландылар сырадакы инсаннарын арасында. Ама сайэрым ани бунары лӓӓзым чёзсӳнӓр жӳмнӓ курулшлары хем оннарын ёндержилери. О ёндержилӓр лӓӓзым кантарласыннар хербир сёзӳ, хербир насааты. Бӓн билеrим, ани гезерлӓр тӳрлӳ провокациялы листовкалар, хем оннарын алтында хич бири йазылмамыш. Сайэрым, ани бунар пек чок кёстеклерлӓр ки, чёзелим дейни о проблемалары, ани арамызда вар. Сайэрым ани лӓӓзым йапалым таа бир адым бири-биримизи аннамаа дейин.

Т. З. — Жанабиниз молдован халкындан бири. Не истеерсиниз сёлемӓӓ гагоузлара?

И. Х. — Илкинки истедиим — некадар тез дёнелим о инанмак принципларинӓ, ани халкларымызын арасында бунжа асир варды. Биз барабар йашаардык, да йокту себеплӓр ки, арамызда ёлӓ докушмак тутуштурмаа нижӓ шинди вар Ардкавказда йа да Орта Азиедӓ. Шӳкӳр Аллаха, (бӓн сайэрым бу сизин халкыныzын да, бизим халкымызын да казанчы), ани бу хала биз етишмедик.

Истеерим дилиниз, культураныз, адетлериниз дирилсин. Истеерим, ани олмасын бири-биримизӓ кабаат атмаа ки, те бӳӳк батӳ йа да кардаш аннамадылар бёлӓ проблемалары. Есаплээрым, ани те о те, ани ушакларынызын чойу ӳӳренлӓр рус школаларында, ани йок миллетли школаларыныз, культураныз ёлӓ йуфка ердӓ булунэр, ани арамызда аннашмамызы кёстеклеер.

Чок проблема вар. Хадийин отуралым бир томбарлак софра долайына да сыраварды оннары чёзелим. Санэрым, ани буна дейни колайлык вар. Вар интеллектуал потенциалы, вар культура баалантылары. Вар сизда пек мераклы йазыжылар. Оннар бизимнӓн барабар сык пай алэрлар бу проблемаларын чёзмесиндӓ. Биз да оннардан арка олэрыз, дейжез нижӓ озаман, ачан «Ана сёзӳ» газетасыны лӓӓзымды ачмаа. Вар башка проблемалар да.

Есаплээрым, бизим паалы достларымыз хем ватандашларымыз, ани шинди йок себеп бири-биримизи инанмамаа. Хадийин барабар омуз койалым да сёкелим бу проблемалары, да сора ӳзӳмӳз олсун демӓӓ ки, республикамызын топрааында гӳл гиби ачты хепси халклар хем миллетлӓр, ани барабар йашээрлар.

БАШЫНА БЕЛА

1988-жи йылын кӳчӳк айындан ишлеер Василиоглу Валерий Петрович Комраттакы Культура евиндӓ. Хеп о йылын март айында коллектив директорлук ишинӓ ону сечти.

Пек зорду! Дӳнкӳ студентин омузларына бир аар ӳк ерлешти. Белли ки, диил колай бирдӓнбирӓ директор олмаа. Ама лӓӓзымды чекетмӓӓ ишлемӓӓ...

Хепси, ким училище ми, техникум му, осайды ӳӳсек школа мы башарэр — бӳӳк неетлӓрлӓн ишӓ гелер. Валерий Петрович тӓ, башарып Сорокадакы училищейи, чок бӳӳк умутларлаи Комрада гелди. Ама хепси тersинӓ чекетти.

Пек четинди о соруш, ани музика, хор хем таа башка бёлӳмиеринӓ ёндержи йокту хем йокту нередӓн алмаа да. Кимсейин йокту хавези бу ишӓ кошунмаа, зерӓ зорду хем казанч та кӳчӳк.

Культура евини Валерий Петрович пек фукаара булду. Хич бирердӓн дӓ йардымжы йокту. Музика тертиплериндӓн йокту не олсун. Ени алмаа дейни пара йок. Бир бӳӳк йорту бишей йапмаа йокту нижӓ, зерӓ йокту нередӓ. Хич кимсейин дӓ бу бӳӳк, долашык проблемалара иши йокту.

Белли ки, биз истӓмееriz Валерий Петровичин ӳстӳндӓн кабааты алмаа. Онун да кабааты вар. Ама...

Тездӓ ики йыл олажэк, ани о ишлеер райондакы Культура евиндӓ. Беким о лӓӓзымды Комраттакы культура бёлӳмӳнӳн ишини йапсын? Беким райисполкомун хем райком партиянын еринӓ, карар кабул едип, ишлери илерletсин? Билмееriz.

Дӳзӓмеди Валерий Петрович кыш вакыды ичин ойуннара дейни мейдан. Йаз вакыды ичин вар бир мейдан, ама о да хич бишейӓ бензӓмеер.

Милиция еринӓ дискотекаларда диван дурмады—кенди ишинӓ бакты. Кадра сорушуну да чёзӓмеди. Бу чоктанкы проблема биринин гёзӳнӓ илишмемиш чок йыл сыраварды.

Шинди биркач сорушумуз вар. Не, садӓ В. Василиоглунун му бу ишлӓр? Не онун башка иши ми йок? О сайды кабаатлы калэр о, ким ани макар бираз-чык заамет едер ми? Ким бу сорушлара жуап едежек?

Генч хем чалышкан Валера Василиоглу бу уйгунсузлуклара гёзлерини капайамады. О чекетти гезмӓӓ хем дӳртмӓӓ тӓ оннары, кимдӓн бу ишлӓр битер. Валерий Петрович аннаарды, ани сорушлары некадар тез лӓӓзым чёзмӓӓ, зерӓ ки гидгидӓ оннар таа генишленер, дерин хем ажыган олэр. Ама бу гезмектӓн садӓ кенди башына бела булду.

Шинди бу бела ичин. Белли ки, бёлӓ чалышкан хем доору чожуктан ердеки бюрократлар хич азетмедилӓр. Бу чожук «сырадан айырыйды». Онуннан барабар ишлемӓӓ — лӓӓзым иш йапмаа, ама диил дибсиз кофайлан су ташымаа. Ама бурада ишӓ биринин дӓ хавези йокту. Озаман аклыларына гелди бир мискин иш — бу чожуу иштӓн чыкармаа да илери доору услу хем раат олсун. Чыкармаа ону иштӓн, культура евиндӓ зааметтӓн бошандырмаа. Ама таа бир сорушумуз вар — нейӓ дӳшӳнер бу инсаннар, кими ишӓ алажэклар, ачан бу уурда гагоузларын арасындан ӳӳренмишлӓр йок, аалемнӓр дӓ бизим тарафымыза бӳӳк «гыжыртыйлан» гелерлӓр? Нейӓ хем кимӓ умутлары санки вар?

Вар нижӓ демӓӓ, ани хепси В. Василиоглуйа каршы гидер. Хепси бири-биринӓн бир синжир гиби баалы. Ама не тӳрлӳ вар нижӓ аннамаа Комраттакы ЛКГБ ёндержилерини, ангысыннар ишин ужуну булмадыйнан, кайыл олдулар ону комсомолдан ууратмаа хем дӓ директорлук ишиндӓн чыкармаа кенди изини вердилӓр.

Вар мы нижӓ бёлӓ ишлӓрлӓн кайыл олмаа, сормадаан коллективин дӳшӳнмеклерини. Хич кимсей дӓ шинди ачыкламээр, не зорлар чекти В. Василиоглу, бираз-бираз «долдуруп» хем таманнайып коллективин сыраларыны. Шинди онун ӳстӳнӓ садӓ батак атэрлар.

Не вар нижӓ шинди. В. Василиоглу йапсын? Дооруймуш деделеримиз: «Илери гит—сӳсер, геери кал — тепер.» Хич кимсейин неетиндӓ йок йардым етмӓӓ. Ама не иш лӓӓзым Комраттакы культура бёлӳмӳ йапсын? Диил ми йардым етсин? — Диил ми йаннышлыклары гёстерип, йардым етсин? Ама бӳӳнкӳ гӳн культура бёлӳмӳ садӓ кёстеклеер, ишчилерӓ дарылэр, енгел едер йарадып та ишлемӓӓ. Дурмамайжа сыкы контрол алтына алэр.

Ким кабаатлы хепси бу ишлердӓ? Санэрыз, ани ким йакын билер культура евин ишчилерини, директоруну вар нижӓ бир доору жуап версин. Ама оннар, ким истӓмеер ки доорулук ӳст олсун, деерлӓр, ани политика хем автономия сорушу кабаатлыймыш. Деерлӓр, ани олайды хер автономия — олажэйды хепси: пара да, ишчи дӓ, лӓӓзымлы ишлӓр дӓ.

Биз шашэрыз ,нечин жӳмнедӓ чок жезалык иши олэр, нечин Комраттакы Культура евинӓ чок сарфош топланэр. Жуап вережез. Онун ичин, ани хепси уйгунсузлуклар она гетирер, ани генчлӓр бошуна гезерлӓр, тербиесиз, культурасыз калэрлар, жезалыклара дӳшерлӓр. Инсаннар йок нередӓ динненсиннӓр, йок нерейи гитсиннӓр. Ама бу биринин жан ерини ажытмээр.

Инсаннара культура тербиет мӓӓ — диил ми бу о ӳӳсек кертик, ангысына ани хепси райкомда да, культура бёлӳмӳндӓ да, культура евиндӓ да, Комраттакы ЛКГБ-да ишчилӓр дӓ лӓӓзым узансыннар?!

Сонти ЙАРДЫМЛЫ.

Халкымыз диил кайыл

Диил чоктан Комрада хем Чадыра гелди хабер, ани бу ики касабайы истеерлӓр «города республиканского значения» йапмаа. Ериндеки чорбажылар, нижӓ о «ий дургунч вакытларында» тезижик кайыл олдулар буна. Ама инсаннар таа ишиттининӓн инкӓр олдулар.

Илкин, гечтеки пазар, Чадыр касабасында олду бир санкциясыз митинг. О митингтӓ сёлендиди, ани инсан диил кайыл райисполкомун карарыннан, ки йапмаа Чадыр «республикадакы мааналы касаба». Бу митинг бир кӳчӳжӳк далгайды. Илери доору Чадыр ичиндӓ биркач гӳн сыраварды бора улуйарды. Бинӓн инсан сардылар партия райкомунун хем райисполкомун йапыларыны. Тӳрлӳ лозунглар ищидилирди. Битки-биткийӓ райисполком кенди карарындан инкӓр олду.

Хеп ёлӓ санкциясыз митинглӓр. Комратта да олдулар. О митинглердӓ сёленди, они бу ики касабайа ёлӓ статус вериrсӓлӓр — бу автономейӓ бир бӳӳк кёстек олажэк. Белли ки, автономия оларса, бу касабалар хеп окадар бутакым статус кабул едежеклӓр.

Бир соруш пейдаланэр: Нечин сечим вакыды гидиркӓн бу кемин аттылар? Кими бу иш куртарэр?

Бизим кор.

ЙЫЛДӦНҮМҮННӒН КУТЛЭЭРЫЗ

Сызынтыларым

Баашлады анам сӧзӱ,
Йашасын ки ана дил,
Бобам — адамнык ӧзӱ,
Доорулаа — кувет тежил,

Кызкардшлар — хатырлыы,
Дӱннейдӓ саймаа иилии,
Кан-кардашлар — батырлыы,
Хем ӱрек, хем каавилии.

Деделӓр вермиштир жан —
Сой-сенселейи саймаа,
Дӧнмесин суйа ки кан,
Мезарлары долашмаа.

Гӱн хем Ай — кызым, оолум
Сабаайа умут верди,
Еви коруйан йавклум —
Бир дуйгу — дуймаа дерди.

Ама не верди ӧмӱр?
Гӧз, кулак, доору кантар...?
Баашлады бир ат кӧмӱр,
Кушкулаа — раатсыз тымар.

Дарсыдым сыжаа...

Бир тенейим, дериндӓ
гӧмӱлӱ топраа,
сарылыйым сериннӓӓ,
насыл бир йапраа.

Сынашылмаз сууклара.
Дарсыдым сыжаа,
доз-долайда кырлара,
гӱн айдынныжаа.

Дуйгуларын себепи —
ренкли ӧмӱрдӓ.
Атылэр бир куш гиби
сырчайа ӱрӓӓм.

Дӱн, ӧтейгӱн, бу хемен
гӱӱдемдӓн фырлээр
сормадан хич, тӓ емин,
аклымы алэр.

Сынашык дӧнер дӱннӓӓ
гӱн-гежӓ саады...
Куш атылмасы ӱрӓӓн
ардыны алдым.

Ай, хавалар, хавалар...

Ай, хавалар, хавалар,
диишти заман, долайлар:
каарлар ериди усул,
гӱннӓр олду таа узун,
гӱнеш олду таа йалпак,
енсиз коллар — таа чыплак,
кызлар бакэр таа ачык,
санжыланды... ким-качы.
Лӱзгӓр майыл кендинӓ —
сармашэр хербиринӓ.
Ай, хавалар, хавалар,
семеленер кафалар!

Хош гелмишин!

Эстрада хаваларына
бир уйдурмак

Хош гелмишин, дӱннӓӓ гӧзели,
Гир алайа, узат елини!
Вар ӱзӱн-бойун алар аклы,
Гел бана гелин ал дуаклы.

Дӱннейӓ, дӱннейӓ,
Айдынлык шу дӱннейӓ
Гелмейӓ, гелмейӓ
Биз шӱкӱрӱз, гелмейӓ.

Деерлӓр, вармыш
йашын таманы,
Салт узады йазын заманы.
Гел, гӱлӓ-гӱлӓ йаннашалым,
Йаннашып та, йӓр, аннашалым.

Дӱннейӓ, дӱннейӓ,
Айдынлык шу дӱннейӓ
Гелмейӓ, гелмейӓ
Биз шӱкӱрӱз, гелмейӓ.

Генишленсин хоруда алай,
Ойнасын бизимнӓн доз-долай,
Гӱл-гӱлӱ гӱзӓ — бӱтӱн дӱннӓӓ,
Хепсинизи чааражэйз дӱӱнӓ.

Дӱннейӓ, дӱннейӓ,
Айдынлык шу дӱннейӓ
Гелмейӓ, гелмейӓ
Биз шӱкӱрӱз, гелмейӓ.

Йолжулук дуйгулар

Варкан куш маави гӧктӓ,
йашамак та вар ердӓ,
вар йува хем вар Ватан,
инсан, инан.

Ангы йоллары алсак
хем топраклан бадашсак,
ӱректӓн чыкмаз, йок лаф,
ана тараф.

Некадар узун йоллар,
таа дарсык гезер ооллар,
гӧзлери севӓ-севӓ
бакэр евӓ.

Булутлар канатында,
далгалар ортасында
аклында ана-боба
хем бир севда.

Куш учарса бирери,
вардыр гелмеси геери.
Чарын, чарын ичери
севгилери.

Херсеферлик

Бӱӱк кысмет, бӱӱк кысмет,
ачан ердӓ — селемет,
инсанлык, кушлук — дири,
сефаланэр хербири.

Херсефер,, херсефер
бизӓ паалы ана ер,
ана дил, сааселемлик,
кан-су олмазлык, иилик,
ана-бобалар, Ватан,
гӧзелин ушак хем дан,
ак дӱннӓӓ, гӱн айдынныы,
душманын да инсанныы.

Дуйулду...

Иукардан ашаадан —
гӱз. Сарармыш даа.
Тӓ нӓӓнда кышадан
бир адым вар таа.

Утанжак гелип, тӓ
гӱн инди кушлаа,
лӱзгерин хеметтӓн
чӧзӱлмӱш кушаа.

Кулаан тозуна чак
краа дӱштӱ нейӓ?
Дуйулду салт анжак,
не гелер нейӓ.

Генчиз ми, ихтиӓрыз? —
(Саадында дуйжан!)
ислеени истӓриз.
Жан дири — хеп жан.

Рававны истӓриз
турна гӧзӱндӓн
хем дува едӓриз
айоз сӧзӱнӓ.

Таа истенилер саа —
селемлик гӱндӓн.
Вар мы йашамаа таа,
айдынлык дӱннӓӓ?

Шу ӧмӱр — замандыр,
чизиси — чимчир.
Кысажык, тамандыр? —
Бир аллаа билир.

ИНСАНЫН ЙАШАМАСЫНДА таа илери ми, таа сора мы бӓ бир вакыт гелер ачан дӱшӱнмеклӓр каплээрлар ону да биӱнӓ чыкэр тӱрлӱ дерин сорушлар, ангылар... некадар да инсан йашаса, хеп зеетлерлӓр, ужуну булмаа хем доору жуап вермӓӓ чаарэрлар. Сорушлар са аз мы? Оннар сыраварды дизилерлӓр, раада бракмээрлар: «Нейӓ бу айдын дӱннейӓ пеедаланмак? Ким делелермиз? Вар мы дӱнейин башы-ужу?..»

Бу герчеклӓр кенди йаратмак йолуна гагауз билгижисини хем йазыжысыны Степан Степанович Куроглуйу да чыкардылар.

Йол — кенди-кендинӓ доору..., халкын ичкуветли зенгинииинӓ доору — о хич бир заман да диилмиш колай... О салт, бакышымыза гӧрӓ, мераклыйды, чалышмалыйды, раатсызлыйды... Таа студентканӓ Степан Степанович башлады араштырмаа гагауз халкын историясыны, литература йаратманын колайыны булду. Илк пеетлери типарланды газета сайфаларында 1957-жи йылда. Башарып Кишиневдакы девлет университетин история факультетинин, чекилер кенди дуума ериндӓ, Димитровка кӱйӱнӓ. Орада секиз йыл кадар ишледи ӱӱредижи, бираздан сора — школа директору. Вакыт хеп етишмӓзди, ама жанабиси дурмамайжа, савашып илерлетти кенди литература йаратмакларыны, топлады фольклор.

1969-жу йылда баскыдан чыкты илк пеет кийады «Бир кужак гӱнеш», ангысыны гагауз окуйжулары пек сыжак каршылады. Таа сора башка пеет хем аннатмак кийатлары да чыкты: «Йоллар» (1970), «Кызгын чийлӓр» (1974), «Кауш авалары» (1977), «Чык, чык, гӱнеш!» (Насыл топлайыжы хем авторун бири, 1981), «Ӱӱсек кушлар» (1982).

1975-жи йылдан беери Степан Куроглу — йазыжы Бирлиин азасы. Онун пеетлери чевирилди сенселӓ тӱрк диллеринӓ (азербажанжайа, алтайжайа, киргизчайа, татаржайа х. б. диллерӓ), кимилери типарланды молдован дилиндӓ дӓ.

Отейыл рус дилиндӓ чыкты онун кийады «Родословное древо» (1988). Пеетлери чевирдилӓр Н. Кондакова, Б. Примеров, А. Бродский.

«Поэзия С. Куроглу дышит любовью к своему народу и родной Буджакской степи...», «...в его стихах звучат мотивы к своей исторической родине, к степным просторам Буджака, к простым труженикам и их жизни, к памяти предков...»,— йазэр профессор Сергей Иванов — танынмыш билгич, йазыжы, ангысы чевирер рус дилинӓ евелки тӱрк халкларын классикасыны.

Бир кимсей сорса:
«Не гӧзӓл хептӓн?»
Дейӓжам кыса,
Хич дӱшӱнмедӓн:
«Буджакта сабаа!»

Гӱн дууду. Сесли
Уйанды Буджак.
Дост, ӧмӱр ени
Уйанды, йа бак:
Буджакта сабаа!

Бир кимсей десӓ:
«Не гӧзӓл хептӓн?»
Лаф та етмӓсӓ,
Де дӱшӱнмедӓн:
«Буджакта сабаа!»
(«Бир кужак гӱнеш», с. 53)

Пеетлеринда хем аннатмакларында С. Куроглу дайма аннадэр деделермиз ичин, ангылар башка халкларлан барабар енилеттилӓр Буджаан гӱндӓ йаныктопрааны, бежерӓ билдилӓр бӱӱмӓӓ гӧзелим мсевалыклары, ангылар кауk гиби чичектӓн олэрлар, бааларлары, ангылар ешил филизлӓн сарэрлар бина гиби евлери, — буннар хепси поэтын жаныны дӱртер, раада бракмээр. Онун бакышына диил саде майыл гӧзелликлӓр илишсин, о гӧрер ана тарафын кайыплыкларыны, дуйэр халкын ажыларыны, зеетли герчеклерини:

«Буджак, ески ажы пелин
Дӱшмӱш о гӱӱсӱндӓн.
Топраам, не хош кокэр тенин!
Ени коку сендӓн», — жан ажысыннан
Ени коку сендӓн», —
Жан ажысыннан йазээр поэт.

(«Бир кужак гӱнеш», с. 77)

«Буджак, кожадыр йолларын,
узун баалар сыраларын,
семиз даллы башчаларын,
Мейва гиби — инсаннарын...
...Чыктым, бактым генииш кыра:
ажы пелин ел узадэр,
гӱнгӧрмӓзчӓӓз да кахыра
ӧлӱ муму гиби йанэр.
Ел узалттым шу пелинжӓӓ
Хем диз чӧктӱм чичек ӧну...»

(«Ӱӱсек кушлар», с. 24).

Буджаан ажыларыннан йазыжы барабар, кенди кысметини ана ериндӓн хем кан-кардашларындан айыры о гӧрмӓз. Диил ми оннарын адына бу дувалар?

«Жанымы баашларым
зеет хастаныза
хем курбан оларым
ӧз сыраныза».
(«Ӱӱсек кушлар», с. 130).

Насыл ӱрек ажымасын, насыл гӱженмесин, ачан... жанын кӱл олэр гӧрӱп, ани йыл-йылдан, бетердӓн-бетерӓ разгелериз: отаанэр топраамыз хем чӧшмелеримиз, тыканэр кайнакларын дамарлары, заннӓӓ дӱшер халк седефлери — масаллар, тӱркӱлӓр, адетлӓр, ангыларыны замандан замана, ааздан ааза инсаннар баашламыш бири-биринӓ, ама... бӱӱнкӱ гӱннердӓ аннадык, ани тездӓ вар насыл бу зенгинниклӓр йок олсун. Бычак етиштн кемӓӓ... Гагауз дилин халк культурасынын ежели йакын кайыба, илери доору ишлӓр хеп бӧлежӓ гидӓрсӓ, вар насыл канымызы-сойумузу кайбеделим.

Нижӓ ӱӱреник-этнограф хем инжӓзанаатчы, С. Куроглу таа дерин аннээр бизим культуранын, ана дилин йуфка халыны, санжылы ажыларыны. О калдырэр бу сорушлары хем кенди дӓ гӧстерер карарламак йолуну. Да те бӱӱн, ачан халкымыз йапты таа бир адым илери уйанмак йолуна, Степан Куроглу онуннан барабар.

Ачык суратлы, кыйак ӱрекли, инсанны Степан Куроглунун бадашмасы доорулук йолуннан.

«Дӱӱлер ӱрӓӓм верилмӓз,
доорулуу — герчек.
Деерим енидӓн диз чӧкмӓз:
«Азъ есмь человек!» —

ачыклээр ӱреени поэт.
(«Ӱӱсек кушлар», с. 80).

Йаратмасы йазыжынын — чалышмакта кенди халкы ичин. Сӧлпетлери дуйгулу аннадэр бунун ичин:

«Тарафым — Буджактыр,
гӱнешим — халкым,
ишлерим — башчадыр!
Диз-айак бактым...»

(«Ӱӱсек кушлар», с. 6).

Онун ӱреенӓ йакын паалы дуума ерлӓр дӓ, паалы аналар да. Ана сӧзӱ, насааты, еллерин сыжаа унудулмаз хич бир вакыт. Поэт йазэр:

«Анам!... еллерим
ӧлӱнжӓн узаык сана...»
(«Кауш авалары», с. 13).

«Еллерин артык еримиш.
салт сыжаа ушаклар ичин,
хеп ӧлӓ сыжак калмыш».
(«Кызгын чийлӓр», с. 89).

Араштыраркана бӱӱнкӱ гагауз литературасыны, йок нижӓ анмайлым Степан Куроглунун зааметини онун илерлемеси ичин. Гагауз поэтлары хем йазыжылары: С. Булгар, П. Чеботарь, Ф. Мариноглу, П. Мойса, Г. Генов, Ф. Яззджи х. б. кенди вакыдында булушуп Степан Куроглуйлан дуйдулар онун кардаш йардымыны бу савашмалара гӧрӓ. 1979-жу йылдан сора курулду гагауз литературасынын Комиссиясы. Молдавиядакы йазыжы Бирлиин евиндӓ, ангысы 1982-жи йылда бӱӱдӱ да олду секция. Еди йыл ӧндерледи бу бӧлӱмнери Степан Куроглу.

С. С. Куроглу — история билгилеринда кандидат, Молдавиядакы академиянын гагаузоведение бӧлӱмӱн башы. Шинди, синиредип Жанабисинин йаратмак йолуну, истӓр-истӓмӓз дӱшӱнерсин: нередӓн санки булунмуш букадар чалышканнык, кувет, четинник оказар етиштирмӓӓ дейни литература хем билгилик уурунда. Онун калеми ӱзӓ чыкарды 40 билги йазысындан зеедӓ, ангылар ачыклээрлар гагауз халкын проблемаларыны, культурасынын тӱрлӱ аспектлерини. Оннарын арасында: монографиясы «Семейная обрядность гагаузов» (1980), авторларлан барабар «Прошлое и настоящее гагаузской женщины» (1976), «Социалистические преобразования в быту и культуре гагаузского населения МССР» (1983), «Современная гагаузская топонимия и антропонимия» (1989).

Бӱӱнкӱ гӱндӓ С. Куроглу берекетли илерледер гагаузлуун билги ишлерини, доорудэр ону насыл тӱркология далыны, хазырлээр ени кийат, ангыларында ачыклээр гагаузларын историясыны, культурасыны.

Кутлайарак Степан Куроглуйу 50 йашыннан, умут чекериз ки илери доору да о севиндижек бизи кенди йаратмасыннан. Да, нижӓ поэт кендиси йазэр: «Булунсун ени бир сӧз да бӱӱлесин, шаштырсын хем енсесин!»

«...Сӧлесин ӧлӓ бир сӧз, —
ӧлӱлӓр дӓ дирилсин!»

Йашаман кутлу олсун, Степан Степанович!

Г. ГАЙДАРЖИ
доцент, филология билгилериндӓ кандидат,

О. РАДОВА
гагауз билгилии бӧлӱмӱн заамет чиси.

БУЖАКТАН ЧАННАР

— Заман хайыр олсун, паалы достлар! Чойунузлан бӱӱн сефтӑ булушэрыз. Беним адым Гӱлжӑз. Биз Лигоржуклан барабар бу сайфада йашээрыз. Таныштырэрыз ушаклары, бӱ ӱклери бизим гагоуз халк йаратмаларыннан, билмежелӑрлӑн, сӧленшлӑрлӑн, башка мераклы ишлӑрлӑн. Санэрым, ани бу йылда да сайфамызда чок мераклы ишлӑр окуйжаныз.

Лигоржук, нередӑйсин?

— Оф, бурадайым. Селӑм Гӱлжӑз! Заман хайыр олсун, достлар! Хенез етиштим. Гӱжӱлӑ гетирӑ билдим бу ресимнери. Верди аннары бана гагоуз ресимжиси Дмитрий Савастин. Бу ресимнерин арасында чок иш гагоуз халк йаратмаларына гӧрӑ йарадылмыш. Танышын онуннан. Санэрым, ани чок кийат та бизӑ йоллайжаныз.

Ресимжи — Дмитрий САВАСТИН

ДМИТРИЙ САВАСТИН — гагоуз халкын арасында бир ак шафклы пейдаланмак. О ресимжи думуш — гагоуз адетлеринӑ хем фольклоруна дерин аныласы вар. Онун йаратмаларында дерин чалышмак йашамак ичин гӧрӱнер. Йаратмасындан белли олэр ки, бу адам гагоуз халкын арасындан бир бӱӱк йарадыжы.

Йаратмак йолунда ресимжи дурмамайжа ени йол аарээр, онун чок зенгин фикирлери вар. Кенди-кендиндӑн йаратмак ишлери ичин чок четин сорэр. О йарадэр бӑлӑ ишлӑр, зин хем идея дуйулэр, хем дӑ ресимжинин кенди халкына бӱӱк дуйгулары белли олэр. Д. Савастинин гагоуз легендаларына ресимлери — гагоуз ресим халк йаратмасында сефтӑ бир йол, илк адым.

Гагоузларын ресим йаратмасы бирданбира, бир бӱӱк верги гиби пейдаланды Д. Савастинин йаратмаклары — хем бӱйӱку хем дӑ евелкилӑр дӑ — дерин адетлерӑ гӧрӑ хем гагоуз миллетин культура бичимнеринӑ гӧрӑ йарадылмыш.

Ресимжи Д. Савастин гагоуз ишжӑзанаатына бир шафклы йол ачты. Йаратмак ишлери чок ачык, дерин инаннан долу хем йарадыжынын жан ажысы белли. Йаратмак темалары диил садӑ история ишлеринӑ бир бакыш атэр, ама бӱйӱкӱ гӱндӑ инсанларын якхырларына да, гӱчлеринӑ дӑ, умутларына да халкына дейни, ама хепси тӱрклерӑ дейни. Ресимжи таа бир керӑ нышанээр, ани хепси тӱрк халклары чок вакыт бинжӑ бир халкмышлар.

Д. Савастинин образлары — ишчи инсанлар, чалышкан адамнар, ама диил женкчи хем душман. Бу инсанлар пек север йашамайы, ама хич бир керӑ дӑ оннар кӱстӱрмеди йаныашык йашайан халклары. Бакмадаан она, ани гагоуз халкы йакын кайып олмаа. Савастинин ресимнери умут есер, ани о халк, кимин фольклору дири, дили хем адетлери вар, — кайып олмайжэк топрак ӱстӱндӑн. Бу халк чок север тӱркӱ, ойун, музика.

Ресимжи халкын ажысыны дуйэр. Кенди йаратмакларыны халк адына йарадэр. Гагоузлар этнос гиби кайып олмасын дейни Д. Савастин биркачыннан барабар политика женгинӑ бааланэр. «Гагоуз халкы» азаларыннан барабар каршы гидер бюрократлара, дургунч вакыдын «адамнарына», хепсинӑ, ким гагоуз культурасыны хем инсанныны йок етмӑӑ савашэр. Пай алэр о ишлердӑн, ани гагоуз автономиясына чалышэрлар.

Йапып чок башка иш, автор кенди ресимжилик ишиндӑн хич айырылмээр. Илерледер темайы гагозларын гечти вакытлары ичин хем шиндики вакыт ичин. Бӱӱк чалышмасына гӧрӑ чок гӧрӱмнӱ олду онун ресимнери сериялардан: «Гагоуз фольклорундан» хем «Халкымын историясындан».

Ресимжинин халктан айыры хич йаратмасы да йок, йаратмасы баалы гагоуз миллетин хем рухун дирилмесинӑн. Д. Савастин — гагоуз ресимжиси, бу хепси онун ресимнеринден белли.

1986-жы йылда графика уурунда чалышкан гиби Д. Савастин Таллиндӑ булунэр. 1989-жу йылда Ивано-Франковск касабасында бириндж халклар арасында сергидӑ пай алэр. Бӱйӱкӱ вакыт ишлеер «Гагоузские народные мотивы, легенды, баллады» кийадыннан.

Ресимжи Д. И. Савастин — гагоуз ресим ишжазанаатын темели. Бӱйӱку гӱн бӱӱк йаратмак куветлирин саабиси. Биз да она чок ий уурлар истеерик!

Сона АДИЕВА.

Ресимжи Д. Савастин ресим иолунда пейдаланды, о хич дӱшӱнмеди дӑ, ани илк бу иолу башлээр. Сефтӑ, 1967-жи йылда, инсанлар республика ресим сергилеринда онун йаратмакларыны гӧрдӱлӑр.

Савастин Дмитрий Иванович дууду 1942-жи йылда Валканеш районунда. 1965-жи йылда И. Е. Репинин адына Кишиневдакы ресим училищесинин башарды. Таа сора, 1980-жи йылда, И. Федоровун адына Львовдакы полиграф институну битирди. Бӱӱйкӱ гӱн графика уурунда ишлеер. Д. Савастин республикадакы, бӱтӱнбирликли хем халклар арасында сергилердӑ пай алды. 1976-жи йылдан — ССРБ-ныи ресимжи Бирлиин азасы.

Таа кӱчӱклӱӱндӑн ресимжийи дернеклерӑ чекӑрди, зера орада варды ниже ески тӱркӱлери, масаллары, аннатмаклары ишитмӑӑ. Унудуп солууну чекмӑӑ, отурарды кӧшедӑ дӑ сеслӑӑрди.

60-жы йылларын биткисиндӑ республикадакы ресим сергилеринда Савастинин графика йаратмак ишлери сык-сык чекетти пейдаланмаа. Онун ишлерини танымаа башладылар. Йаратмасында беллийди кенди ӧрӱйӱшӱ да бу ӱзерӑ узактан таныйардылар онун ишлерини.

70-жи йылларда Д. Савастин чекедер ишлемӑӑ литография уурунда. Хен бӱӱк сериядӑн, «Гагоуз фольклорундан» таа шиндида бракылмады. Бу сериянын литографияларында о гӧстерер бизим узак деделеримизин рух зенгинниини, сербестлиини. Кенди йарадыжы бакышыннан, куведиинӑн автор дирилдер ески балладаларын хем масалларын образларыны. Белли, ани ресимжинин йолу чок каави баалы евелки историямызлан, деделеримизлӑн, огузларлан.

Ресимжи миллет фольклоруна чок йакын дурэр, ама онун сынырларыны генишледер. Йаратмакларына хеп инсини, ӧзеринӑ гечирер, гагоуз культура зенгинниклеринӑ седеф гиби топлээр.

Битки йаратмак ишлеринден гӧрӱнер, ани ресимжи артык йарадэр диил садӑ гагоуз

«Дӱнйӑ гӧзели.»

«Оглан ичин легенда.»

«Сӧзлешмӑк.»

«Чобан балладасы.»

САЙГЫЛЫ ОКУЙЖУЛАР!

Чалышажэйз йардым етмӑӑ Жанабинизлерӑ таа тез аласыныз гагауз дилиндӑ окуманын колайыны.

Бу иш ичин верелим биркач бӧлек:

ӑ — дерӑ (река), тепӑ, (холм, бугор, копна), бӑн (я), сӑн (ты) х. б.

ӧ — гӧз (глаз), кӧпек (собака), дӧрт (четыре), дӧлеп (оплата), дӧшек (постель) х. б.

ӱ — сӱт (молоко), ӱк (груз), гӱз (осень), дӱз (гладкий) х. б.

ӓӓ — ӧпмӓӓ (целовать), ӱзмӓӓ (плавать), гитмӓӓ (идти, уходить). Таа сык лафларын биткисиндӑ лӓӓзым олэр.

ӱӱ — бӱӱк (большой), сӱӱт (верба), дӱӱш (бой, битва), гӱӱда (грудь, туша) х. б.

СӦЗЛӰК

айкыры — поперечный, поперек, идущий вразрез, противоречащий.

алат — спешка, в спешке

амазчы — клеветник, доносчик, ябеда.

анылмыш — упомянутый, известный, знаменитый, искусный.

бааржык — деревянная накладка на оси телеги, балка.

бела — беда, несчастье, горе

бетва — проклятие, анафема

дарылмаа — ругать, поносить, злиться.

дӧкӱм — литье, плавка, йапрак дӧкӱмӱ — листопад.

дуан — ястреб, коршун.

дурак — остановка, стоянка.

жин — демон, злой дух.

зариф — элегантный, прелестный, изящный, очаровательный.

карезлик — ненависть, враждебность, злоба.

мейдан — площадь, арена, открытое место.

кеез — прицел, мушка прицела, попадэние в цель.

малуч — мазило, мазилка, помозок, красильная кисть.

маса бези — скатерть, салфетка на стол

мекик — челнок, мекик масуру — шпулька.

мешӑ — дуб, дубовый.

мешин — выделанная кожа, кожаный.

масмулламак — отмщение, возмездие.

мурат — желание, намерение, цель, желаемый, желанный.

бӧндержи — руководитель.

мӱхлет — свобода, воля, срок, отсрочка.

пелтек — шепелявый, косноязычный, заикающийся, заика.

пеш — пола.

пирӑ — блоха; вспыльчивый, раздражжельный.

расламаа — попасть, угодить.

рухланмаа — приходить в себя, поправляться, воодушевляться.

серсем — забывчивый, рассеянный, ошеломленный, оглушенный, очумелый.

сырча — стекло (оконное)

синир — жилы, подколенные жилы.

сой — род, племя, раса, сорт.

сӱсмӓӓ — бодать.

сырадан айыры — зд. неординарный.

тепмӓӓ — лягать, бить ногами.

уйгунсуздук — противоречие, недочет, упущение.

улумак — вой, завывание.

уммаа — надеяться, рассчитывать, уповать.

урум — грек, греческий.

ӱн — тонкая шерсть, шерстяная пыль.

«РОДНОЕ СЛОВО» — общественно-политическое приложение к газете «Советская Молдавия». На гагаузском языке. Кишинев.

Газетакын редактору — Тодур ЗАНЕТ

Адресимиз: 277012, Кишинев, Пушкин соколу, 22. Телефонумуз: 23-39-43.

«Ана сӧзӱ» чыкэр айда 2-керӑ. КПМ ЦК-сынын издательствосунун «Знак почета» ордениа типографиясы. Офсет типары. Индекси 76910. Тиражы — 74852 экз. Сымарламак. № 244